

ห้องสมุดงานวิจัย สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ

246627

การตีพิมพ์เอกสารนิตยภัณฑุเคราะห์เด็ก กรณีศึกษา
นาฏยศาลาหุ่นละครเล็ก (โหดุบตั)

ฉัณญุทัณฑ์ ธรรมประเชตวิตุ

วิหยาณิพนัณฑ์เสนอ์คัองหาวิหยาตัย์รามคัาณง
เป็นฉัวนทหนึ่งของการศัักษาตามหลัักสุทรปวิญญา
ศึลปศาสตรมหาบัณทัต (โหดุบตั)

ปีการศัักษา 2554

๖๐๐๒๕๑๑๖๐

ห้องสมุดงานวิจัย สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ

246627

การสืบทอดการแสดงหุ่นละครเล็ก กรณีศึกษา
นาฏยศาลาหุ่นละครเล็ก (โจหลุยส์)

ธัญญพัทธ์ ธรรมประเสริฐ

วิทยานิพนธ์เสนอต่อมหาวิทยาลัยรามคำแหง
เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญา
ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต (ไทยศึกษา)
ปีการศึกษา ๒๕๕๔
ลิขสิทธิ์มหาวิทยาลัยรามคำแหง

HERITAGE IN THE PERFORMANCE OF THAI SMALL PUPPETRY:
A CASE STUDY OF NATAYASALA HUN LAKHON LEK
(JOE LOUIS) TROUPE

THANYAPAT THAMPRASERT

A THESIS PRESENTED TO RAMKHAMHAENG UNIVERSITY
IN PARTIAL FULFILLMENT OF THE REQUIREMENTS
FOR THE DEGREE OF MASTER OF ARTS
(THAI STUDIES)

2011

COPYRIGHTED BY RAMKHAMHAENG UNIVERSITY

ชื่อเรื่องวิทยานิพนธ์ การสืบทอดการแสดงหุ่นละครเล็ก กรณีศึกษา นาฏยศาลา
หุ่นละครเล็ก (โจหลุยส์)

ชื่อผู้เขียน นางสาวธัญญพัทธ์ ธรรมประเสริฐ

สาขาวิชา ไทยศึกษา

คณะกรรมการที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์

รองศาสตราจารย์เสาวลักษณ์ อนันตสานต์ ประธานกรรมการ

รองศาสตราจารย์อคุลย์ ตะพัง

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. รงนา สุนทรานนท์

มหาวิทยาลัยรามคำแหงอนุมัติให้วิทยานิพนธ์ฉบับนี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา
ตามหลักสูตรปริญญาามหาบัณฑิต

.....คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์พิมล พุพิพิช)

คณะกรรมการสอบวิทยานิพนธ์

.....ประธานกรรมการ

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. สติชัย ไชยปัญญา)

.....กรรมการ

(รองศาสตราจารย์เสาวลักษณ์ อนันตสานต์)

.....กรรมการ

(รองศาสตราจารย์อคุลย์ ตะพัง)

.....กรรมการ

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. รงนา สุนทรานนท์)

บทคัดย่อ

ชื่อเรื่องวิทยานิพนธ์ การสืบทอดการแสดงหุ่นละครเล็ก กรณีศึกษา
นาฏยศาลาหุ่นละครเล็ก (โจหลุยส์)
ชื่อผู้เขียน นางสาวธัญญพัทธ์ ธรรมประเสริฐ
ชื่อปริญญา ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชา ไทยศึกษา
ปีการศึกษา 2554

คณะกรรมการที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์

1. รองศาสตราจารย์เสาวลักษณ์ อนันตสานต์ ประธานกรรมการ
2. รองศาสตราจารย์อศุขย์ ตะพัง
3. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. รจนา สุนทรานนท์

246627

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ (1) ศึกษาการสืบทอดการสร้างหุ่นละครเล็ก คณะนาฏยศาลาหุ่นละครเล็ก (โจหลุยส์) (2) ศึกษาการสืบทอดการแสดงหุ่นละครเล็ก คณะนาฏยศาลาหุ่นละครเล็ก (โจหลุยส์) โดยศึกษาจากการรวบรวมข้อมูลเอกสาร วรรณกรรม บทความ และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง รวมถึงการสัมภาษณ์ พร้อมทั้งบันทึกภาพ และบันทึกเสียง

ผลการวิจัยสรุปได้ดังนี้

การสืบทอดการสร้างหุ่นละครเล็ก คณะนาฏยศาลาหุ่นละครเล็ก (โจหลุยส์) พบว่า ตั้งแต่สมัยพ่อครูแกร ศัพทวนิช มาถึงสมัยครูสาคร ยังเขียวสด การสร้างหุ่นละครเล็กไม่ได้รับการถ่ายทอดโดยตรง ครูสาคร ยังเขียวสด มีวิธีการทดลองสร้างหุ่นโดยใช้ฝีมือนิ้วช่างหัวโขน ใช้เครื่องประดับแบบโขน และการสังเกตกลไกจากการจับหุ่นชนิดจนได้หุ่นละครเล็กที่สมบูรณ์สามารถแสดงได้ ต่อมา ครูสาคร ยังเขียวสด สอนวิธีการสร้างหุ่นและกลไกหุ่นให้นายสุรินทร์ ยังเขียวสด เพียงผู้เดียว โดยทำพิธีมอบให้เป็นผู้สร้างเพื่อแสดงว่าอนุญาตให้สร้างหุ่นได้ เพราะมีความเชื่อเรื่องคำสาปแช่ง และต้องจัด

ให้มีพิธีไหว้ครูประจำปี เพื่อแสดงความเคารพ และระลึกถึงพระคุณของพ่อครูแกร ศัพทวนิช ผู้ให้กำเนิดหุ่นละครเล็ก ขั้นตอนการสร้างหุ่นละครเล็กนั้น ทั้ง 3 ช่วง มี ขั้นตอนเหมือนกัน แตกต่างกันที่รายละเอียดที่เพิ่มอยู่ในขั้นตอน ซึ่งเกิดจากยุคสมัยของผู้สร้างที่มีการพัฒนาด้านวัตถุ สังคม และวัฒนธรรม จึงเป็นผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลง ในการสร้างหุ่นด้วย

การสืบทอดการแสดงหุ่นละครเล็กของคณะนาฏยศาลาหุ่นละครเล็ก (โจหลุยส์) ในช่วงสมัยของพ่อครูแกร ศัพทวนิช มาจนถึงปัจจุบัน ทั้ง 3 ช่วง มีการพัฒนาด้านการฝึกหัด คือ บุคคลที่ได้รับการฝึกหัดแต่เดิมนั้น จะหัดให้เฉพาะลูกหลาน หรือศิษย์ที่อยู่ร่วมคณะละครด้วยกัน กระทั่งเริ่มมีการเปิดรับบุคคลภายนอกที่มีความสนใจและตั้งใจฝึกหัด แต่ทั้งนี้จะต้องเป็นผู้ที่มีพื้นฐานและประสบการณ์จากการแสดงโขนละคร และนาฏศิลป์ มาก่อน เพราะจะช่วยให้การฝึกหัดมีคล่องตัว โดยขั้นตอนการฝึกหัดก็มีระเบียบแบบแผนมากขึ้น เพื่อพัฒนาไปสู่ความเป็นมาตรฐาน ซึ่งรวมถึงวิธีการแสดงและองค์ประกอบที่ใช้ในการแสดง การพัฒนามีความมุ่งหมายคือ เพื่อเพิ่มความน่าสนใจให้การแสดงมีคุณภาพ และมีคุณค่าสมแก่การเป็นศิลปะไทย ส่วนความเชื่อ พิธีกรรม และเคล็ดกลางที่ปรากฏในการสืบทอดการแสดงหุ่นละครเล็กนั้น สะท้อนค่านิยมในขนบธรรมเนียมที่เกี่ยวข้องกับความเชื่อเรื่องสิ่งศักดิ์สิทธิ์ สิ่งที่สำคัญคือการปฏิบัติตามธรรมเนียมเป็นสิ่งดีงามที่ผู้แสดงและผู้ที่เกี่ยวข้องกับการสืบทอดทุกคนควรต้องเชื่อถือ ยึดถือ และปฏิบัติตาม เป็นการแสดงถึงความเคารพ การให้เกียรติซึ่งกันและกัน เพื่อผู้แสดงหุ่นละครเล็กจะได้ร่วมกันสืบทอดการแสดงหุ่นละครเล็กให้คงอยู่กับชาติไทยตลอดไป

Sakhon Yangkhiasot. Thus, the transfer of knowledge of how to create small puppetry puppets was not a directly transmitted inheritance.

Master Sakhon Yangkhiasot experimented through creating puppets through an application of the techniques used by craftsmen who made masked dance face masks similar to those stylized for the masked dance dramas. He also experimented with different techniques of manipulation of the puppets until he had perfected the required manipulations for full performances.

Later, Master Sakhon Yangkhiasot taught the methods of creating the puppets and puppet manipulations solely to Master Surin Yangkhiasot. The auspicious ceremony in which the successor creator of puppets is designated was held so as to obtain permission to continue in the artistic creation of puppets on pain of being cursed. Furthermore, there is an annual ceremony in which respects are paid in remembrance of the virtuous endeavors of Master Krae Saphawanit who was responsible for the birth of small puppetry.

The manner in which small puppets were crafted was much the same in these three periods. Differences lie in details added in each period in response to developments and changes in materials, society, and culture. The upshot is that changes have been made in crafting small puppets.

In considering the heritage of small puppetry from the time of Master Krae Saphawanit to the present (all three periods), the researcher found that training practices evolved. In earlier times, those who were trained were solely relatives or students belonging to the same troupe. Still, room was eventually made for outsiders who were interested in being trained. However, those who intended to undergo training in small puppetry were required to

have a foundation and experience in the performance of masked dance drama or Lakhon, as well as in other performing arts.

Such a background eases the training process. It expedites the proper sequence of steps in training such that high standards are readily inculcated. The training procedures strive to imbue future performers with proper methods of performance and the discrete elements used in the practice of small puppetry. Consequently, the art of small puppetry has become more interesting and of higher quality, thereby becoming worthy of being designated a genuine Thai art.

The beliefs, rites, and omens found in the heritage of small puppetry reflect traditional values connected with beliefs in sacred beings. Furthermore, an important concern is conforming to tradition. Performers and those concerned with the heritage of small puppetry should believe in, embrace, and conform to the dictates of tradition. In so doing, it is believed those involved are paying mutual respect and homage to all involved. As such, small puppetry performers are helping to ensure the indefinite continuation and transmission of a traditional Thai art form.

กิตติกรรมประกาศ

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้ สำเร็จสมบูรณ์ได้ด้วยความกรุณาจาก รองศาสตราจารย์ เสาวลักษณ์ อนันตสานต์ ประธานกรรมการที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ รองศาสตราจารย์ อุดลย์ ตะพัง และผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. รจนา สุนทรานนท์ กรรมการที่ปรึกษา วิทยานิพนธ์ ที่ได้ให้คำปรึกษา แนะนำ พร้อมทั้งแก้ไขข้อบกพร่องต่าง ๆ ด้วยความ เอาใจใส่อย่างดียิ่งตลอดมา ผู้วิจัยจึงขอกราบขอบพระคุณเป็นอย่างสูงไว้ ณ โอกาสนี้

ขอขอบพระคุณในความเมตตาและกรุณาของคุณอาสุรินทร์ ยังเขียวสด คุณอาก็คีชัย ยังเขียวสด คุณอาพิศุตร์ ยังเขียวสด และคุณอายุพิน กุลนิตย์ ที่อนุญาตให้ผู้วิจัย ได้มีโอกาสศึกษาค้นคว้าในครั้งนี้ ทั้งมีความห่วงใยให้ความช่วยเหลือด้านข้อมูลเกี่ยวกับการสร้างและการแสดงหุ่นละครเล็กอย่างดียิ่ง นอกจากนี้ ผู้วิจัยขอขอบคุณนักแสดงและ ทีมงานจากนาฏยศาลาหุ่นละครเล็ก (โจหลุยส์) ทุกคน ขอขอบพระคุณผู้บริหาร โรงเรียน คณะครู และเพื่อนครูทุกท่าน ขอขอบคุณเพื่อน พี่ น้อง ชาวไทยศึกษา รุ่น 11, 12, 13 และ 14 ทุกคน ที่ให้กำลังใจ คำแนะนำดี ๆ ให้ความช่วยเหลือ คอยห่วงใย และให้ คำปรึกษาแก่ผู้วิจัยเสมอมา

เหนือสิ่งอื่นใด ผู้วิจัยขอกราบขอบพระคุณ คุณแม่สุประภา และคุณพ่อเกษม ธรรมประเสริฐ คุณพี่กุสุมาลย์ และคุณพี่รังสิต ช่วยบุญชู คุณน้ำปณิธาน ฉายะวิภาต ที่คอยช่วยเหลือทุกด้าน ทั้งคอยให้กำลังใจและความห่วงใยแก่ผู้วิจัยอย่างดียิ่งเสมอมา จนประสบความสำเร็จ ผู้วิจัยขอขอบคุณ คุณพี่ชัยวัฒน์ คำด้วง คุณกชภพ กรเพ็ชรรัตน์ และเพื่อน ๆ ทุกคนที่ห่วงใย คอยให้กำลังใจ และคำแนะนำในการวางแผนการทำงาน แก่ผู้วิจัยตลอดมาจนประสบความสำเร็จ

คุณค่าและประโยชน์อันพึงเกิดจากวิทยานิพนธ์เล่มนี้ ผู้วิจัยขอขอบเป็นเครื่อง บูชา พระคุณบิดา มารดา ครูอาจารย์ และผู้มีพระคุณทุกท่านด้วยความเคารพ

ธัญญพัทธ์ ธรรมประเสริฐ

สารบัญ

	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย.....	(4)
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ.....	(6)
กิตติกรรมประกาศ.....	(9)
สารบัญตาราง.....	(12)
สารบัญภาพประกอบ.....	(13)
บทที่	
1 บทนำ.....	1
ความสำคัญของปัญหา.....	1
วัตถุประสงค์ของการวิจัย.....	4
ขอบเขตของการวิจัย.....	4
นิยามศัพท์เฉพาะ.....	5
วิธีดำเนินการวิจัย.....	5
ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ.....	6
กรอบแนวคิดในการวิจัย.....	7
2 วรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง.....	8
3 ภูมิหลังหุ่นละครเล็ก.....	16
โรงละครนาฏยสถาน หุ่นละครเล็ก (โจหลุยส์ เซียร์เตอร์).....	16
การแสดงหุ่นไทย.....	18
การสร้างและการแสดงหุ่นละครเล็ก.....	26
พิธีไหว้ครู ครอบครูทางด้านการแสดงและศิลปกรรม.....	33
4 การสืบทอดการสร้างหุ่นละครเล็ก กรณีศึกษา นาฏยสถานหุ่นละครเล็ก (โจหลุยส์).....	39
ขั้นตอนการสร้างหุ่นละครเล็ก.....	42

บทที่	หน้า
ความเชื่อ และพิธีกรรมที่ปรากฏในการสืบทอดการสร้างหุ่นละครเล็ก....	77
5 การสืบทอดการแสดงหุ่นละครเล็ก กรณีศึกษา นาฏยศาลาหุ่นละครเล็ก (โจหลุยส์)	84
การฝึกหัดและการถ่ายทอดวิธีการเชิดหุ่นละครเล็ก.....	88
พัฒนาการและความเปลี่ยนแปลงของการแสดงหุ่นละครเล็ก.....	101
ความเชื่อ พิธีกรรม และเคล็ดกลางที่ปรากฏในการสืบทอด การแสดงหุ่นละครเล็ก.....	109
6 สรุป อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ.....	121
สรุป.....	121
อภิปรายผล.....	124
ข้อเสนอแนะ.....	125
ภาคผนวก	
ก ประวัติชีวิตและผลงาน.....	126
ข ภาพกิจกรรมประกอบการวิจัย.....	129
บรรณานุกรม.....	143
ประวัติผู้เขียน.....	145

สารบัญตาราง

ตาราง		หน้า
1	การขึ้นโครงหุ่นด้วยการปั้นจากดิน.....	64
2	การปิดกระดาษและผ้าโครงหุ่น.....	65
3	การติดตั้งกลไกส่วนศีรษะหุ่น.....	66
4	การตกแต่งศีรษะและคอหุ่น.....	67
5	การสร้างลำตัวหุ่น.....	69
6	การแต่งตัวหุ่น.....	70
7	กลไกภายนอกของหุ่น.....	71
8	เปรียบเทียบความคล้ายและความแตกต่างขั้นตอนการฝึกหัดการแสดง หุ่นละครเล็ก.....	100

สารบัญภาพประกอบ

ภาพ	หน้า
1 รูปปั้นเหมือน ครูสาคร ยังเจียวสด (โจหลุยส์).....	130
2 นายสุรินทร์ ยังเจียวสด.....	130
3 หุ่นพ่อแก่ หุ่นละครเล็กตัวแรกที่ครูสาคร ยังเจียวสด สร้างเพื่อระลึกถึง พ่อครูแกร ศัพทวนิช.....	131
4 โครงหุ่นที่ปั้นขึ้นในปัจจุบัน.....	131
5 การออกแบบสรีระหุ่นก่อนขึ้นปั้น โครงหุ่น.....	132
6 ส่วนลำตัวหลังจากผ่าออกจากโครงดินและนำมาเย็บผ้ากับแขนหุ่น.....	132
7 ศีรษะหุ่นหลังจากผ่าจากโครงดิน นำมาประกบและเย็บติดกัน พร้อมทั้ง ขึ้นหน้า.....	133
8 การประกอบกลไกเข้ากับศีรษะหุ่น.....	133
9 ศีรษะหุ่นที่ประกอบกลไกเสร็จ.....	134
10 การปกคลุมลายบนผืนผ้าที่นำไปแต่งเป็นเครื่องแต่งกายของหุ่น.....	134
11 ลวดลายการปักแบบสมัย ครูสาคร ยังเจียวสด.....	135
12 ลวดลายการปักผ้าสมัยปัจจุบัน.....	135
13 การแต่งตัวหุ่น.....	136
14 การตกแต่งใบหน้า พร้อมประกอบเครื่องศิราภรณ์ และลูกนัยน์ตาแก้ว....	137
15 ลูกนัยน์ตาหุ่นสมัยครูสาคร ยังเจียวสด ที่ทำให้ดูราวกับมีชีวิตจริง.....	137
16 การเขียนตาแทนการใช้ลูกนัยน์ตาแก้ว.....	138
17 มือหุ่นที่สามารถขยับขึ้นลงด้วยลูกรอก (กลไกภายนอก).....	139
18 กลไกที่ใช้บังคับให้หุ่นสามารถขยับศีรษะพยักหน้าและเอียงศีรษะ (กลไกภายใน).....	139
19 การฝึกหัดและฝึกซ้อมเชิดหุ่นละครเล็ก.....	140
20 การฝึกหัดท่ารำก่อนการจับหุ่นเชิด.....	141
21 การแต่งกายของผู้เชิดหุ่นในปัจจุบัน (พ.ศ. 2553-ปัจจุบัน).....	141

ภาพ		หน้า
22	หุ่นละครเล็กเรื่องรามเกียรติ์ ชุดนางลอย (แสดงนอกสถานที่).....	142